

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет математики, фізики та інформаційних технологій
Кафедра комп'ютерних систем та технологій

Силабус курсу

**КОМП'ЮТЕРНА СХЕМОТЕХНІКА ТА АРХІТЕКТУРА
КОМП'ЮТЕРІВ**

Обсяг	Загальна кількість: кредитів - 7; годин - 210
Семестр, навчання	рік 4 семестр, 2 рік
Дні, час, місце	За розкладом
Викладач (-і)	Гунченко Юрій Олександрович Шугайло Юрій Борисович
Контактний телефон	+380934473467 +380636386481 +380633941942
E-mail	gunchenko@onu.edu.ua y.shugailo@gmail.com
Робоче місце	Кафедра комп'ютерних систем та технологій ОНУ імені І.І. Мечникова, вул. Дворянська, 2
Консультації	Telegram, Viber, Zoom, Google Class

КОМУНІКАЦІЯ

Комунікація зі студентами буде здійснюватися аудиторно, в месенджері Telegram, Viber, Zoom, Google Classroom

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Предмет вивчення курсу – схемотехніка та архітектура сучасних комп'ютерів і комп'ютерних систем в контексті програмування на Асемблері.

Пререквізити курсу: вміння користуватися комп'ютером, знати операційні системи та системне програмування, комп'ютерну логіку.

Мета: дисципліна «Комп'ютерна схемотехніка та архітектура комп'ютерів» є обов'язковим освітнім компонентом професійно-орієнтованого циклу для підготовки бакалавра за спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки». Метою є вивчення методів і засобів сучасної

схемотехніки, особливості реалізації пристроїв в різних базисах, ознайомлення з побудовою сучасних процесорів і контролерів, їх особливостями. Студенти мають опанувати основні відомості про апаратні та програмні засоби сучасних комп'ютерів, способи подання програм і даних, про призначення, структуру й особливості функціонування окремих пристроїв комп'ютера, про організацію його роботи в цілому, а також сучасні архітектурні рішення.

Завдання. Освітній компонент Комп'ютерна схемотехніка та архітектура комп'ютерів базовий для вивчення дисциплін пов'язаних технічною складовою обчислювальної техніки: периферійні пристрої, комп'ютерні мережі, комп'ютерні системи та ін. В процесі навчання студент має пройти ознайомлення з основами розрахунку логічних і цифрових елементів, принципами побудови типових вузлів і блоків комп'ютерів. Студенти повинні отримати базові знання щодо апаратної частини комп'ютера, його технічних характеристик і функціональних можливостей, архітектурних рішень, що сприяють підвищенню продуктивності комп'ютерів. Придбання практичних навичок з розробки програмного забезпечення на основі алгоритмічної мови Assembler із застосуванням інтегрованого середовища MASM.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- методи і засоби сучасної схемотехніки.
- базові логічні і цифрові елементи, типові вузли комбінаційних і послідовних схем.
- особливості реалізації пристроїв в різних елементних базисах.
- схемотехніку побудови сучасних процесорів в різних стандартах.
- особливості сучасних мікропроцесорних наборів і контролерів.
- структурну схему персонального комп'ютера, призначення і принципи роботи пристроїв та їх взаємодію.
- технічні параметри і класифікацію комп'ютерів та комплексів на їх основі.
- організацію системи пам'яті комп'ютера.
- принципи організації системи переривань процесора.
- основні методи програмування мовою Асемблера та етапи створення програм.

вміти:

- розробляти функціональні і принципові схеми типових вузлів комп'ютера (регістра, лічильника, шифратора, дешифратора, мультиплексора, суматора, компаратора та іншого) у заданому елементному базисі, оптимізувати схемні та структурні рішення по заданій критеріальній сукупності (складності, швидкодії, надійності, відмово стійкості, тощо),
- розробляти процесори (універсальні, функціонально-орієнтовані або спеціалізовані) із заданою системою команд.
- розрахувати продуктивність процесора з урахуванням його тактової частоти і особливостей архітектури.
- проектувати арифметичні пристрої і операційні пристрої призначені для обробки інформації поданої у вигляді двійкових кодів.
- проектувати запам'ятовуючі пристрої (ЗП) з адресною, асоціативною і стековою організацією.
- виконувати розробку, асемблерування й налагодження простих програм, створювати найпростіші асемблерні програми по керуванню зовнішніми пристроями.

ОПИС КУРСУ

Форми і методи навчання

Курс буде викладений у формі лекцій (36 год.) та лабораторних занять (72 год.), організації самостійної роботи студентів та виконання курсового проекту.

Основна підготовка студентів здійснюється на лекційних та лабораторних заняттях, але у значній мірі покладається на самостійне вивчення матеріалу студентами денної форми навчання протягом навчального року.

Під час викладання дисципліни використовуються словесні та наочні методи навчання:

лекції, бесіда, пояснення; практичні методи навчання - виконання лабораторних робіт, розв'язання розрахункових завдань, робота з літературними джерелами.

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Комп'ютерна схемотехніка.

Тема 1. Представлення інформації. Інформація у комп'ютерних системах.

Поняття такту, послідовна, паралельне представлення інформації.

Тема 2. Базові логічні елементи. Поняття Булевого базису, основні логічні елементи і їх таблиці істинності. Закони алгебри логіки, побудова СДНФ, СКНФ. Мінімізація функцій, карти Карно. Побудова комбінаційних схем.

Тема 3. Типові комбінаційні пристрої. Дешифратори, їх опис, лінійна, каскадна, матрична схеми. Розташування дешифраторів у адресному просторі, реалізація логічних функцій. Шифратори, класичні шифратори. Мультиплексори, їх опис, побудова, застосування. Демультіплексори.

Тема 4. Постійні запам'ятовуючі пристрої (ПЗП) та програмуємі логічні матриці (ПЛМ). Типи ПЗП, та їх характеристики. Побудова блоків ПЗП зі заданими параметрами. Структура ПЛМ, застосування, етапи проектування. Побудова довільних комбінаційних схем з використанням ПЗП та ПЛМ.

Тема 5. Суматори. Однорозрядний напівсуматор, принцип дії, опис, схема. Повний однорозрядний суматор, опис, побудова, особливості функціонування.

Тема 6. Цифрові компаратори. Принципи порівняння двійкових слів. Схеми компараторів.

Тема 7. Тригери. Зворотні зв'язки в цифрових схемах. RS-тригер, принцип функціонування, схеми побудови, опис за допомогою діаграм, таблиць, графів. Синхронні тригери, принцип функціонування, схеми побудови, опис. Двоступеневі тригери. D-тригер, T-тригер, JK-тригер, їх принципи функціонування і особливості, схеми побудови, опис. Застосування тригерів.

Тема 8. Регістри. Побудова та застосування регістрів. Паралельні та послідовні регістри. Спеціальні регістри. Побудова схем на регістрах. Арифметичні операції з використанням регістрів. Регістрова пам'ять.

Тема 9. Лічильники. Асинхронні лічильники, їх принцип функціонування, побудова, опис, діаграми роботи. Синхронні лічильники, особливості функціонування, побудова. Реверсивні лічильники. Використання лічильників у комп'ютерних системах. Змінна і перебудова модуля рахунку.

Змістовий модуль 2. Архітектура комп'ютерів

Тема 10. Принципи побудови обчислювальних машин. Машина фон-Неймана. Архітектура системи команд.

Тема 11. Класифікація комп'ютерів за місцем збереження операндів: стекова, акумуляторна та регістрова архітектура. Адресність ЕОМ.

Тема 12. Організація обміном інформацією всередині комп'ютера. Організація і типи шин. Ієрархія шин. Розподіл ліній шини. Арбітраж шин. Внутрішні та зовнішні інтерфейси комп'ютера.

Тема 13. Параметри і класифікація запам'ятовуючих пристроїв (ЗП). Підсистема пам'яті комп'ютера і її складові. Характеристики пам'яті. Основна пам'ять. Кеш-пам'ять і її архітектура. Зовнішня пам'ять. Масиви магнітних дисків.

Тема 14. Системи вводу-виводу. Зовнішні пристрої. Модулі вводу-виводу. Організація вводу-виводу за допомогою переривань.

Тема 15. Мова Assembler та процеси асемблювання. Поняття машинної операції і машинної команди. Арифметичні і логічні команди. Команди передачі даних.

Тема 16. Формати і типи даних, особливості використання. Логічні команди і команди переходу. Безумовні переходи. Команда безумовного переходу. Умовні переходи. Команди умовного переходу й прапори. Організація циклів.

Тема 17. Переривання BIOS і DOS. Основи організації введення-виведення інформації. Система переривань. Переривання користувача. Робота з екраном та введення з клавіатури.

Перелік рекомендованої літератури

Основна

1. J.F.Groote, R.Morel, J.Schmaltz, A.Watkins Logic Gates, Circuits, Processors, Compilers and Computers /Springer, 2021. – 259 p.
2. Jonathan Bartlett Learn to Program with Assembly: Foundational Learning for New Programmers /Apress, 2021. – 324 p.
3. John F. Wakerly Digital design: Principles and Practices /Pearson, 2018. – 912 p.
4. Ata Elahi Computer Systems: Digital Design, Fundamentals of Computer Architecture and Assembly Language /Springer International Publishing, 2018. –269 p.

5. Neal S. Widmer, Gregory L. Moss, Ronald J. Tocci Digital Systems: Principles and Applications, 12th Edition /Pearson, 2017. – 1025 p.
6. Tertulien Ndjountche Digital Electronics. Volume 1: Combinational Logic Circuits /Wiley 2016. – 279 p.
7. Tertulien Ndjountche Digital Electronics. Volume 2: Sequential and Arithmetic Logic Circuits /Wiley 2016. – 328 p.
8. Thomas L. Floyd Digital Fundamentals /Pearson Education Limited, 2015. – 953 p.
9. Бойко В.І., Жуйков В.Я., Зорі А.А., Багрій В.В., Богдан О.В., Співак В.М., Терещенко Т.О. Цифрова схемотехніка електронних систем: підручник. – К.: Освіта України, 2010. – 352 с.
10. Рябенький В.М., Жуйков В.Я., Гулий В.Д. Цифрова схемотехніка: Навч. Посібник. – Львів: «Новий Світ 2000», 2009. – 736 с.
11. Mi Lu Arithmetic and logic in computer systems /Wiley-Interscience, 2004. – 269 p.
12. Бабич М. П., Жуков І. А. Комп'ютерна схемотехніка: Навчальний посібник. –К.: "МК-Прес", 2004. – 412 с.
13. Матвієнко М. П., Розен В. П., Закладний О. М. Архітектура комп'ютера. Навчальний посібник, – Київ: Ліра, 2013. – 264 с.
14. Злобін Г. Г., Рикалюк Р.Є. Архітектура та апаратне забезпечення комп'ютерів. Навчальний посібник, – Київ: Каравела. 2012. – 224с.
15. Мельник А. О. Архітектура комп'ютера: підручник для студентів вузів. 3-вид., – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2018. – 470 с.
16. Тонкошкур О.С., Гниленко О.Б., Матвєєва Н.О., Морозов О.С. Архітектура комп'ютерів. Машинні команди та програмування на асемблері. Навчальний посібник, – Дніпро: «Нова Ідеологія», 2018. – 179 с.
17. Andrew S. Tanenbaum, Todd Austin Structured Computer Organization. Pearson, 2012. – 808 p.
18. Kip Irvin. Assembly Language for x86 Processors, 8th edition. Pearson, 2020. – 880 p.
19. Берков Ю.М., Шугайло Ю.Б., Якимчук В.І., Левченко А.О. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисципліни «Архітектура комп'ютерів: Програмування в середовищі MS MASM. Частина 1». Для студентів усіх форм навчання спеціальності 123 - «Комп'ютерна інженерія» – Одеса, ОНУ, 2020 р. – 57 с.

Додаткова література

20. Гунченко Ю., Уханова О., Берков Ю., Шворов С. Трійкові логічні та арифметичні пристрої на основі багатопорогового елемента багатозначної логіки / Праці III Міжнародної конференції «Комп'ютерна алгебра та інформаційні технології» САІТ-Odessa-2018. Одеса, 2018. – С. 88 – 90.
21. Levchenko A.O., Berkov Y.M., Holovko O.V. ERRORS OF ARITHMETIC OPERATIONS WITH BINARY NUMBERS REPRESENTED AS ARRIVALS FOR FORECASTING SYSTEM / International scientific-

- practical coference “MODERN SCIENTIFIC IDEA ‘2020”, Belarus, October 7-8 2020
22. Yurii O, Gunchenko , Larysa, Y, Martynovych, Vitaliy Mezhujev, Yurii, B, Shugailo, Yurii, M, Bercov, Design of a ternary RS-trigger, 2021 7th International Conference on Computer Technology Applications ICCTA 2021 July 13-15, 2021 | Vienna, Austria
  23. Мартинюк О. М., Шугайло Ю. Б., Дрозд О.В. Використання природної інформаційної надмірності для робочого діагностування пристроїв піднесення в ступінь //Холодильна техніка і технологія. – 2008. – № 4. – С. 93 – 94.
  24. Ю.Ю. Суліма, Ю.Б. Шугайло, О.В. Дрозд “ Аналіз ризиків при тестовому діагностуванні цифрових компонентів систем критичного застосування ” // Холодильна техніка і технологія. – 2011. – № 1. – С. 77 – 79.
  25. Гейко А.С., Шугайло Ю.Б. Програмне забезпечення для інформаційних систем на мікроконтролері //Тези доповідей на вісімнадцяту Всеукраїнську конференцію студентів і молодих науковців «ІНФОРМАТИКА, ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ». Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021, с.60.
  26. Харитонов М.О., Шугайло Ю.Б. Індивідуальна мобільна інформаційна система на мікроконтролері //Тези доповідей на вісімнадцяту Всеукраїнську конференцію студентів і молодих науковців «ІНФОРМАТИКА, ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ». Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021, с.140.
  27. Черненко І.М., Івон О.І. Основи комп’ютерної електроніки. Електронні елементи та вузли комп’ютерів. – Дніпропетровськ: Літограф, 2009. – 437 с.
  28. Мілих В.І., Шавьолкін О.О. Електротехніка, електроніка та мікропроцесорна техніка: Підручник. За ред. В.І.Мілих. 2-е вид. – К.: Каравелла. 2008. – 688 с.
  29. Кривуля Г.Ф., Рябенський В.М., Буряк В.С. Схемотехніка: Навч.посібник. – Харків: ТОВ «Компанія СМІТ», 2007. – 250 с.
  30. Черненко І.М., Івон О.І. Основи комп’ютерної електроніки. Електронні елементи та вузли комп’ютерів. – Дніпропетровськ: Літограф, 2009. – 437 с.

ОЦІНЮВАННЯ

Методи поточного контролю: виконання завдань лабораторних робіт, контрольні роботи, курсовий проект.

Форми і методи підсумкового контролю: іспит.

Поточний та періодичний контроль	Підсумковий	Сума
----------------------------------	-------------	------

Змістовий модуль 1								Змістовий модуль 2								контроль (іспит)	балів
T1	T2	T3	T4	T5,6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	40	100
3	3	4	4	4	4	4	4	3	3	4	4	4	4	4	4		

Оцінювання курсової роботи (проекту)

Пояснювальна записка	Проектна частина	Захист роботи	Сума
20	50	30	100

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Види навчальної роботи	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		
	Кількість балів за 1 заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (max)	Кількість балів за 1 заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (max)
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	3.75	8	30	2	15	30
Разом			30			30
Іспит	40					
Підсумкова сума балів	100					

Самостійна робота студентів.

Самостійна робота представлена у формі підготовки до лекцій та лабораторних занять та індивідуальне самостійне завдання. Підготовка до лекцій перевіряється з використанням тестових завдань. Звіт з лабораторної роботи студенти здають у письмовій формі на протязі 7 днів у Google Class. Курсовий проект здається у Google Class до підсумкового контролю, потім проводиться його захист. Виконання і захист оцінюється від 0 до 100 балів.

ПОЛІТИКА КУРСУ

- самостійне виконання лабораторних робіт, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- пропущені контрольні роботи за змістовими модулями відпрацьовуються.
- засвоєння пропущеної теми лекції перевіряється під час складання підсумкового контролю.